

การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากจังหวัดแพร่*
THE DEVELOPMENT AND ENHANCEMENT OF PRODUCTION
AND VALUE ADDITION OF CULTURAL AND CREATIVE ARTS TO
IMPROVE COMMUNITY ECONOMY BASED ON PHRAE
PROVINCE' S FOUNDATION

ชลธิชา จิรภักคพงศ์, Chonthicha Jirapakpong
พระครูโสภณกิตติบัณฑิต, Phrakhrusoponkittibundit
พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์, Phoonsrap Ketveerapong
พัฒน์นรี อัฐวงศ์, Patnaree Attawong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus
E-mail : kong_chacha@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น 2) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหาพิจารณาประเด็นหลักและแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย โดยการเริ่มต้น

* Received 28 August 2023; Revised 22 September 2023; Accepted 3 November 2023

จากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสืบทอดความรู้มาจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน โดยการผลิตที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยการออกแบบรูปแบบ และลวดลายให้ทันสมัย และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 2) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ควรให้ความสำคัญของการนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ โดยนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นแรงบันดาลใจในการนำมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสัก ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่

คำสำคัญ : การพัฒนาและยกระดับการผลิต, งานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

The main purpose of this study was to develop and enhance production and add value to cultural creative arts to improve the community economy based on Phrae province's foundation. The 15 key informants used in this study were selected by purposive sampling method. In order to investigate the body of knowledge concerning the enhancement and value addition of cultural creative arts, the 5 key informants, consisting of the president and members of bamboo craft community enterprise, community leaders, and local scholars, were selected. The 10 key informants, consisting of president of community enterprise; local scholars; experts; community development workers; and representatives of customers and distributors, were selected to develop the phototype. The research instruments were the interview and focus group

discussion. Then, the data were analyzed by applying content analysis, divided into major and minor issues.

The finding showed that the body of knowledge regarding the enhancement and value addition of cultural creative arts consisted of learning enhancement through ancestor inheritance of skills and knowledge. The tacit knowledge was gained through self-practice and experiences. The government and public organizations played a major role in improving skills and knowledge to enhance basketry products. To meet the demands of customers, products reflecting community identity have been designed in various forms and patterns. Developing prototypes as well as developing product patterns improves community income. In order to add value to the product and develop its identity, integrating the concept of creative art into the original patterns of products should be considered, for instance, using local resources such as Dok Sak (teak flower).

Keywords : Development Enhancement, Creative and Cultural Arts, Grassroots Economy

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของสรรพความรู้ต่าง ๆ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น เกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้านที่แสดงถึงความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันในชุมชนทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วมกันในชุมชน ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีความพยายามสั่งสมความรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อประดิษฐ์สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ในลักษณะของงานหัตถกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แล้วพัฒนาเรื่อยมาจนเป็นการทำเพื่อใช้สอยตามสภาพการดำรงชีวิต เพื่อสนองความต้องการตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในที่สุด เครื่องจักสานจึงเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เป็นงานสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่ใช้สอยได้ดี สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีรูปทรงและลวดลายสวยงาม ลวดลายจากการสาน สอดหรือถักนั้น เกิดจากความพยายามและสติปัญญาของมนุษย์ นอกจากนี้รูปแบบ

ของเครื่องจักสานยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนที่แตกต่างกันไป วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2546, น. 272-281)

งานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน งานจักสานไม้ไผ่เป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายชนิดมิได้มีคุณค่าเป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีประโยชน์ในการใช้สอย และมีความสวยงามเท่านั้น แต่ปัจจุบันหัตถกรรมจักสานเป็นการเสริมสร้างอาชีพให้กับชุมชนในท้องถิ่น เสริมสร้างรายได้เพื่อชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามัคคีขึ้น เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพของชุมชน สามารถนำทุนทางสังคมมาใช้กันอย่างกว้างขวาง ภาคเหนือหรือล้านนาไทยเป็นดินแดนที่มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้เครื่องจักสานในภาคเหนือมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น นอกจากนี้มีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ สภาพการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมทำให้ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้จักสานที่สำคัญ ภาคเหนือยังมีวัตถุดิบหลายชนิดที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ไผ่ซึ่งมีหลายชนิดที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี นอกจากสภาพภูมิประเทศและการประกอบอาชีพของภาคเหนือที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนทำเครื่องจักสานแล้ว ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนาของภาคเหนือก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เครื่องจักสานภาคเหนือมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ 22, 2554, น. 13)

จังหวัดแพร่ มีผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นรู้จักโดยทั่วไป ได้แก่ ผ้าหม้อห้อม ผ้าทอตีนจก เพอร์นิเจอร์ไม้สัก แต่ยังมีอีกผลิตภัณฑ์หนึ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นศิลปวัฒนธรรม นั่นคือ ผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรมจักสาน ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ถือได้ว่าเป็นอีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดแพร่ที่มีการทำหัตถกรรมงานจักสานอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อยโดยเฉพาะเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น แอบข้าว โตก ช้อนชนิดต่าง ๆ ไซ สุ่ม ฆ้อง เป็นต้น งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ถือเป็นหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน เนื่องจากมีวัสดุ อุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น จากผลิตภัณฑ์ของชุมชนเหมืองหม้อที่กล่าวมาข้างต้นส่วนมากจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเครื่องในชีวิตประจำวัน เครื่องมือประกอบการทำมาหากินซึ่งก็เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคส่วนหนึ่ง แต่ปัจจุบันกลุ่มผู้บริโภคมีมากขึ้นได้ขยายกว้างมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ความต้องการของผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคมีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นเครื่องในชีวิตประจำวัน เครื่องมือประกอบการทำมาหากิน และปัจจุบันมีนวัตกรรมใหม่ ๆ มาช่วยในการออกแบบและการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามศิลปวัฒนธรรมที่เป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานชุมชน

เหมืองหม้อ ยังไม่ได้รับการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งผู้ประกอบการในชุมชนยังมีการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างน้อย จึงส่งผลให้ขาดทักษะในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน สอดคล้องกับ ชลธิชา จิรภักพงค์ และคณะ (2562, น. 67-70) ได้ศึกษาเรื่อง วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่ : องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่ ควรพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ทั้งในด้านขนาด ลวดลาย รูปทรง ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ เพื่อพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน เป็นการเสริมสร้างอาชีพให้กับชุมชนในท้องถิ่น เสริมสร้างรายได้เพื่อชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) แบ่งออกเป็น

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน 5 คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ จำนวน 2 คน ประธานกลุ่ม จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประชาชนท้องถิ่น จำนวน 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน 10 คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ จำนวน 1 คน ประธานกลุ่ม จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 2 คน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 คน พัฒนาชุมชน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ 1 คน ตัวแทนผู้บริโภค 1 คน ตัวแทนจำหน่าย 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เช่น การออกแบบ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด การเรียนรู้หัตถกรรมไม้ไผ่สาน ตรวจสอบคุณภาพโดยการหาความเที่ยงตรงด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษาและความครอบคลุม

2.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย

ขั้นตอนที่ 3 ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจาก ขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นแนวทางออกแบบและการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ กำหนดรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ฝาดันมือที่มีเอกลักษณ์สอดคล้องกับความต้องการผู้บริโภค จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมากำหนดเป็นรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกมาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) ซึ่งมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) เป็นการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) นั้น ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้ทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) อธิบายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ พบว่า

1. องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

ผลการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น พบว่า

1.1 การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสาน โดยปกติผู้นำชุมชนจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครื่องจักสานอยู่ตลอด มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนถึงการให้ความรู้

และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ มีใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ดังที่ นางนवलลออ บุตรเสน ประธานกลุ่ม ประธานกลุ่ม กล่าวว่า

“การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของการจักสานไม้ไผ่ ให้กับลูกหลานของตนเอง และฝึกทำด้วยตนเองตลอดจน บางคนก็ใช้วิธีการที่คนเก่าแก่ใช้กันมากก็คือ ครูพักลักจำเอา เป็นระยะเวลาานแล้ว พอในยุคปัจจุบัน ได้มีการเชื่อมโยงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับโรงเรียนเหมืองหม้อที่ตั้งอยู่ในชุมชน โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำเครื่องจักสานให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนเหมืองหม้อ นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดจากครูที่เป็นคนในพื้นที่และมีความรู้ทางด้านจักสานอยู่เป็นทุนเดิม และเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เพื่อพัฒนาทักษะการออกแบบผลิตภัณฑ์ เมื่อมีกิจกรรมการแข่งขัน ก็ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากทางโรงเรียนส่งนักเรียน ไปแข่งขันก็ได้รางวัลมา ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จไปส่วนหนึ่ง”

และนางนิตยา วงศ์พิดา ปราชญ์ท้องถิ่น กล่าวว่า

“การเรียนรู้ของชุมชนเหมืองหม้อมีสืบทอดความรู้มาจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชน คือ การจักสานแอ็บข้าว เป็นความรู้ที่ได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนเหมืองหม้อ”

1.2 การยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน งานจักสานของชุมชนดั้งเดิมมีผู้ริเริ่มนำเข้ามาในหมู่บ้าน คือ พ่อหลวงจา เหมืองจา ได้นำไม้ไผ่มาสานแอ็บข้าวใช้เองก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน เมื่อ 40 ปี ที่ผ่านมา เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน คนภาคเหนือส่วนมากจะทานข้าวเหนียวกัน ดังนั้นในแต่ละครัวเรือนจะต้องมีแอ็บข้าวใส่ข้าวเหนียวกันจนถึงปัจจุบัน ต่อมา มีผู้สนใจ พ่อหลวงจาจึงได้เผยแพร่วิธีการทำแอ็บข้าวให้กับผู้สนใจจนชาวบ้านสามารถสานแอ็บข้าวได้เป็นอย่างดี สมัยก่อนไม่ได้ทำเพื่อขาย แต่จะทำเพื่อเป็นของใช้ในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนการจักสานแอ็บข้าวก็มีการพัฒนากันและขยายเป็นวงกว้างขึ้นในชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยทางผู้นำชุมชนหรือกลุ่มจักสานของชุมชน ได้มีการและเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับการผลิตจักสานจากที่ผลิตแอ็บข้าวอย่างเดียวก็หาแนวทางในการผลิตจักสานให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคด้วย โดยการออกแบบรูปแบบ และลวดลายให้ทันสมัย บางครั้งก็เอาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่พบเห็นมาช่วยกันถอดแบบให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์

ของตนเอง และ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก ส่วนแอบข้าวนั้นทำประจำอยู่แล้วเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวภาคเหนือต้องใช้ ส่วนผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่น ๆ ต้องทำตามลูกค้าออเดอร์เข้ามา เนื่องจากความต้องการของลูกค้า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตจักสานสามารถจำหน่ายได้ ปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาหลายรูปแบบแต่จะไม่ผลิตเก็บไว้ เพราะการจัดเก็บเสี่ยงต่อการเป็นเชื้อรา การผลิตจักสานจะใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนารูปแบบก็จะเปลี่ยนไปตามยุค ตามสมัย แนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยไม้ไผ่ก็มีมากขึ้น และทำด้วยมือหรือที่เรียกว่าผลิตภัณฑ์แฮนด์เมด (Handmade) ดังที่นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้นำชุมชน กล่าวว่า

“การจักสานเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เริ่มแรกมาจากปู่ย่าตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชนทำเป็นอาชีพ และถ่ายทอดให้ลูกหลาน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คนรุ่นใหม่จะมีการพัฒนายกระดับเพิ่มมูลค่าจากการสานแอบข้าวหรือกระต๊อบข้าว โดยพัฒนารูปแบบมาเป็นกระเป๋ากล่องกระดาดทึบซุ ตระกร้า และย้อมสีผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวในชุมชน สีที่ใช้ย้อมดอก ดอกจะทำมาจากไม้ไผ่หลามเป็นปล้องผ่าและทำเป็นเส้น แล้วนำมาย้อมสีโดยใช้สีย้อมกก หรือสีผสมอาหาร สีย้อมกกจะมีสวยกว่าสีผสมอาหาร ส่วนมากจะใช้แม่สีในการทำ ผลิตภัณฑ์ก็มีหลายรูปแบบที่ทำการพัฒนาจากดั้งเดิม ถ้าอยากให้ผลิตภัณฑ์มีความคงทนก็จะใช้วิธีการรมควัน ส่วนมากชาวบ้านจะสานแบบธรรมดาเพราะตลาดมีความต้องการมาก แต่ในช่วงฤดูฝนจะมีการจัดเก็บยากหน่อยหนึ่งเพราะทำให้ตอกขึ้นง่าย การขายก็จะผิดเล็กน้อย แต่การผลิตผลิตทุกวันซึ่งจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ารับไปจำหน่าย ถึงแม้จะเป็นช่วงโควิดก็ไม่มีผลกระทบมากเพราะพ่อค้าจะมารับในหมู่บ้าน”

และนางนิตยา วงศ์บิดา ปราชญ์ท้องถิ่น กล่าวว่า

“ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชน มีอาชีพสานแอบข้าวด้วยไม้ไผ่โดยการนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเส้นให้มีขนาดเท่ากันแล้วนำมาสานเป็นรูปทรง แล้วนำมาใช้ในครัวเรือน การสานลวดลายพื้นฐานลักษณะของลายไม้ซับซ้อน เป็นการซัดลายไม้ไผ่ 2 แนวทาง คือลายตั้งเรียกว่า ตอกเส้นยืน กับลายยาว เรียกว่าตอกเส้นนอน ลักษณะของลาย ก็จะมีลาย 1 ลาย 2 และลาย 3 ต่อมาได้มีการรวมตัวของแม่บ้าน เรียกว่า “กลุ่มสตรีแม่บ้าน” ได้ศึกษาและทำการพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า และวางจำหน่ายจนเป็นที่นิยมใช้แพร่หลาย กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มสตรีรวมตัวกัน โดยการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล”

2. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
เพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

จากการสนทนากลุ่ม ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย พบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นชนบทที่มีรูปแบบเป็นไปตามอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น โดยมีการยึดหลักในการใช้วัสดุในท้องถิ่นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผลิตภัณฑ์จักสานจะทำมาจากไม้ไผ่หลาม ซึ่งงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่ผู้ผลิตในชุมชนส่วนใหญ่ทำด้วยมือไม่ได้ใช้เครื่องทุ่นแรงช่วย ตั้งแต่การตัดไม้ จนถึงกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ และใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในแหล่งผลิตหรือในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยทักษะในการผลิตนั้น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการอบรมแนะนำจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ให้การส่งเสริม มีการผลิตในหลายลักษณะตั้งแต่ผลิตคนเดียวแบบอิสระที่ผลิตและจำหน่ายเอง รับจ้างผลิตให้กับนายทุนหรือคนกลาง และผลิตในลักษณะของการรวมกลุ่มแบบธุรกิจชุมชนที่ได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาชุมชน ซึ่งการผลิตในลักษณะอิสระจะไม่มีระบบการบริหารจัดการเหมือนกับการผลิตในลักษณะกลุ่ม โดยส่วนมากการผลิตแอบข้าวของชุมชนบ้านเหมือหม้อ จะผลิตสินค้าตรงตามที่ถูกค้าต้องการ ดังที่ นางนิตยา วงศ์บิดา ปราชญ์ท้องถิ่นกล่าวว่า

“ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชน มีอาชีพสานแอบข้าวด้วยไม้ไผ่โดยการนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเส้นให้มีขนาดเท่ากันแล้วนำมาสานเป็นรูปทรง แล้วนำมาใช้ในครัวเรือน การสานลวดลายพื้นฐานลักษณะของลายไม้ซับซ้อน เป็นการขัดลายไม้ไผ่ 2 แนวทาง คือ ลายตั้งเรียกว่า ดอกเส้นยืน กับลายยาว เรียกว่าดอกเส้นนอน ลักษณะของลาย ก็จะมีลาย 1 ลาย 2 และลาย 3 ดังนี้

ลาย 1 แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก 1 ข้าม 1

ลาย 2 แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก 2 ข้าม 2

ลาย 3 แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก 3 ข้าม 3

ภาพที่ 1 ลายจักสานแฉับข้าวแบบดั้งเดิม

สำหรับการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบหัตถกรรมไม้ไผ่ในความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนา พบว่า ชุมชนควรพัฒนาต้นแบบจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม แต่ทำอย่างไรให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าต้องการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีปัจจัยสำคัญใช้ในการพิจารณาอยู่หลายปัจจัย คือ 1) เอกลักษณะของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยการสร้างสรรค์ลวดลายเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งทีพบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลาย 2) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ การผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนจะเน้นในเรื่องของคุณภาพ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะทางเทคนิคการผลิต ซึ่งพิจารณาในกระบวนการผลิตที่ใช้ในการผลิต ผลิตภัณฑ์ สำหรับคุณภาพการออกแบบเป็นการกำหนดของกลุ่มผลิตในชุมชนเพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า

หรือของตลาด คุณภาพก็จะประกอบด้วย คุณภาพของวัตถุดิบ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ความคงทน ของผลิตภัณฑ์ เพราะคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการยอมรับและไว้วางใจของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นจุดขายของชุมชน 3) ความเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกใช้วัสดุและกระบวนการผลิต และความคงทนของผลิตภัณฑ์จะดูที่ระยะเวลาในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความน่าเชื่อถือ ของผลิตภัณฑ์ ความคงทนหรือความน่าเชื่อถือการใช้ จะทำให้เป็นส่วนหนึ่งในการลดค่าใช้จ่ายในการดูแลซ่อมแซมได้ การใช้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจ และประโยชน์การใช้สอยตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้นมาเพราะผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะมีประโยชน์คนละแบบกัน 4) ต้นทุนการผลิต ต้นทุนการผลิตคือรายจ่ายต่าง ๆ ที่เกิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์จักสานรวมถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นคงที่และต้นทุนที่แปรได้ตามผลิตภัณฑ์และจำนวนที่ผลิต และมองไปถึงระดับคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลิตภัณฑ์ด้วย ถ้ามีการกำหนดระดับคุณภาพและความเชื่อถือได้ไว้ในระดับสูงเกินไป ต้นทุนการผลิตย่อมสูงไปด้วย การออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีการออกแบบที่คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และ ต้นทุนการผลิตให้มีความสัมพันธ์กัน 5) การตลาด ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ต้องการของตลาด

จากนั้น ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่าจุดเด่นของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ คือ การจักสานแอบข้าว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และสืบทอดมาถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ทั้งนี้การออกแบบลวดลายของผลิตภัณฑ์แอบข้าวจะยังคงใช้รูปแบบเดิมมากกว่า ดังที่ นางนิตยา วงศ์บิดา ปราชญ์ท้องถิ่น ได้กล่าวไว้ข้างต้น เพราะเป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านที่ผลิตมานาน ในการสนทนาครั้งนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่า ควรการนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ ซึ่งนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ชุมชนและเป็นการส่งเสริมที่สอดคล้องกับนโยบายแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับงานวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 2 ดอกสักพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์ลายดั้งเดิม

ภาพที่ 4 ผลิตภัณฑ์ลายดอกสัก

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสืบทอดความรู้มาจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล และได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน แสดงให้เห็นว่าทางชุมชนได้มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ มีชีวิตยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน โดยการผลิตที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยการออกแบบรูปแบบ และลวดลายให้ทันสมัย และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับ กนกวรรณ พวงประยงค์ (2561, น. 247-248) ได้ศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และ พฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นองค์กรสร้างสรรค์ จากการศึกษาบทบาทของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ สะท้อนข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า การจะพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนชุมชน และการพัฒนาทุนมนุษย์เป็น สำคัญยิ่ง ด้วยการพัฒนาศักยภาพของตัวบุคลากรในองค์กร ทั้งในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการ วิเคราะห์ทุนของตนเองและทุนของชุมชน การจัดการสมัยใหม่ กระบวนการผลิตที่ทันสมัย การตลาดสร้างสรรค์และการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในองค์กรมีพลัง ขับเคลื่อนในการทำงานจากแรงจูงใจภายใน มีความสุขความภาคภูมิใจในงานที่ทำ และส่งเสริม ทักษะการคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการที่โดดเด่น สอดคล้องกลมกลืนกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของผู้บริโภคในตลาดยุคใหม่ต้อง ได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และต่อยอดองค์ความรู้ เกิดการช่วยเหลือและพัฒนาผู้ประกอบการรวมถึงบุคลากรในองค์กรวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ที่มี วิสัยทัศน์และพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2544, น. 78-82) ได้กล่าวว่า การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนทำงาน ในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นมีการสร้างความร่วมมือ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคล และนิภาพรรณ เจนสันติกุล (2562, น. 110-112) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 1 เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยพยายามส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการตลาดเน้นช่องทางการตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การประเมินสภาวะการแข่งขันในตลาดวิสาหกิจของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง เพื่อค้นหาจุดแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทุกประเภทควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางพื้นที่และค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ อรพิน อินวงศ์ และคณะ (2565, น. 144-147) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีกลยุทธ์ที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ด้วยเทคนิควิธีที่เหมาะสมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ในการสำรวจงบประมาณระยะเวลา แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ 1) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต 2) การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม 3) ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ 4) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว 5) ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ 6) ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม และ 7) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์

2. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน พบว่า ควรให้ความสำคัญชุมชนควรพัฒนาต้นแบบจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม แต่ทำอย่างไรให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าต้องการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีปัจจัยสำคัญใช้ในการพิจารณาอยู่หลายปัจจัย คือ 1) เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยการสร้างสรรค์ลวดลายเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งทีพบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลาย 2) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย คุณภาพของวัตถุดิบ การออกแบบรูปลักษณ์ที่สวยงาม ความคงทน ของผลิตภัณฑ์ เพราะคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการยอมรับและไว้วางใจของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นจุดขายของชุมชน 3) ความเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับการคัดเลือกใช้วัสดุและกระบวนการผลิต และความคงทนของผลิตภัณฑ์จะดูที่ระยะเวลาในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ 3) ต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตคือรายจ่ายต่าง ๆ ที่เกิดจากการผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีการออกแบบที่คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และต้นทุนการผลิตให้มีความสัมพันธ์กัน

4) การตลาด ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ต้องการของตลาด ฉะนั้นการพัฒนาต้นแบบของผลิตภัณฑ์ควรนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิด ศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ โดยนำทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นแรงบันดาลใจในการนำมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่ สอดคล้องกับ นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2562, น. 110-112) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 1 เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยพยายามส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการตลาดเน้นช่องทางการตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การประเมินสภาวะการแข่งขันในตลาดวิสาหกิจของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีลักษณะของ ผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง เพื่อค้นหาจุดแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของ ผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการสร้าง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทุกประเภทควรมี การศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางพื้นที่และค่านิยมในการบริโภคสินค้า ต่างกัน เช่นเดียวกับ พิษณุ บุญนิยม และคณะ (2562, น. 39-41) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย พบว่า ศักยภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย มีจุดแข็งคือผลิตภัณฑ์มีต้นทุนวัตถุดิบในท้องถิ่นและเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นการรวมกลุ่มกัน โดยความสมัครใจ กำหนดราคาผลิตภัณฑ์ไม่แพง มีทุนทางสังคมซึ่งสามารถนำมาต่อยอด สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย โดยการพัฒนาด้าน การบริหารจัดการ การผลิตการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การบริหารการเงิน การตลาดและการ จัดการความรู้ และ เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ (2562, น. 141-143) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน ได้ 2 องค์ความรู้ 1) องค์ความรู้การสร้างคุณค่าแก่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยความต้องการของลูกค้า การสร้างลักษณะสินค้า ข้อได้เปรียบ

หรือข้อแตกต่าง 1) ประโยชน์ที่ได้รับ ความประทับใจ ความรู้สึกคุณค่า 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการวัตถุดิบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ คุณสมบัติพิเศษของสินค้า การจัดเก็บผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายสินค้าที่แล้วเสร็จไปยังผู้บริโภค ในรูปแบบของเอกสารและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) อีกทั้ง จรัสศรี โนมมี, วรวิวรรณ เจริญรูป และจิตราหนู ชัยนันท์ (2562, น. 21-22) ได้วิจัยเรื่อง การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า กลุ่มตะกร้าหวายได้มีการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ตะกร้าใส่ผ้า และกระเป๋าสตางค์ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวเดิม คือ ตะกร้าเอนกประสงค์ ให้มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะเน้นในเรื่องของคุณภาพของตัวสินค้าและประโยชน์ใช้สอย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัย เรื่อง “ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปี พ.ศ. 2566

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มที่มีการผลิตสินค้าที่ลักษณะเหมือนกันเพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ ส่งผลให้ได้แนวทางที่ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

1.2 ควรเสริมสร้างกลไกทางการตลาดโดยการเชื่อมประสานองค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายระดับชุมชนในระยะยาว เพื่อช่วยขับเคลื่อนอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน

1.3 ควรศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของผลิตภัณฑ์และความต้องการของผู้บริโภคเพื่อสร้างแนวทางในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่า

1.4 ควรดำเนินการให้องค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีฐานทางการตลาดที่ชัดเจนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายเพื่อช่วยขับเคลื่อนอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาองค์ความรู้ในการยกระดับเศรษฐกิจภายในชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนต้นแบบ เห็นคุณค่าของสิ่งของที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

2.2 ศึกษาแนวทางและนโยบายในการส่งเสริมการสร้างและการขับเคลื่อนเครือข่ายกลไกการตลาดงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนสามาชีพให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พวงประยงค์. (2561). บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมสร้างสรรค์ในการพัฒนายกระดับวิสาหกิจชุมชนไทย. วารสารพัฒนศาสตร์. 1(1), 247-248.
- จรัสศรี โนมี่, วรวิวรรณ เจริญรูป และจิตราณุช ชัยนันท์. (2562). การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. วารสารวิชาการรับใช้สังคม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. 3(2), 21-22.
- ชลธิชา จิรภักคพงศ์ และคณะ. (2562). วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. 8(3), 67-70.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2544). องค์การแห่งความรู้ : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : แชนท์ไพร์พริ้นติ้ง.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2562). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 1 เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. 10(1), 110-112.
- พิชญ บัญนิยม และคณะ. (2562). การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. 2(1), 39-41.
- เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ. (2562). การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ปีที่11(2), 141-143.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2546). พจนานุกรมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ 22, (2554). เครื่องจักสาน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
อรพิน อินวงศ์ และคณะ. (2565). กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะใน
เชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา. วารสารปัญญาปนิธาน. 7(1),
144-147.

